

Dossier

Usuaris

L'OPAC Social i la participació dels usuaris als catàlegs bibliogràfics

L'OPAC Social i la participació dels usuaris als catàlegs bibliogràfics

Dídac Margaix-Arnal

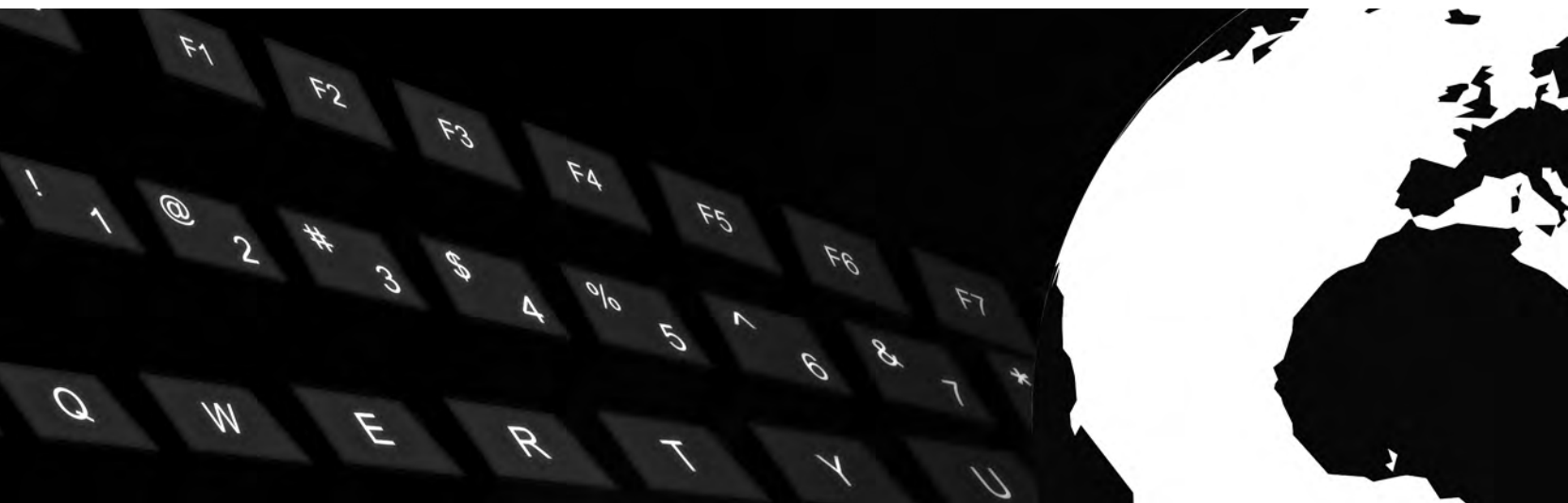
Blògner de DosPuntoCero (<http://dospuntocero.dmaweb.info>)
<dmargaix@yahoo.es>

Resum:

Aquest article fa una revisió de l'OPAC i els canvis que l'estan afectant actualment com a conseqüència de l'evolució que ha tingut la pròpia Web, amb un especial èmfasi en la participació de l'usuari. Començant per una revisió de què és l'OPAC, s'analitzen els canvis actuals i la bibliografia més destacada al respecte. S'avalua la possibilitat de permetre la participació de l'usuari, les formes d'aquesta participació i les tecnologies que la fan possible. Es fa un repàs dels principals programaris que permeten construir un OPAC Social. Després de descriure també les limitacions a aquesta participació, es descriuen els principals projectes desenvolupats a l'Estat espanyol en diferents tipus de biblioteques.

Paraules clau:

OPAC Social, Biblioteca 2.0, participació, usuaris, catàlegs bibliogràfics, eines de gestió de biblioteques.

El OPAC Social y la participación de los usuarios en los catálogos bibliográficos

Resumen:

Este artículo hace una revisión del OPAC y los cambios que lo están afectando actualmente como consecuencia de la evolución que ha tenido la propia Web, con un especial énfasis en la participación del usuario. Empezando por una revisión de qué es el OPAC, se analizan los cambios actuales y la bibliografía más destacada al respecto. Se evalúa la posibilidad de permitir la participación del usuario, las formas de esta participación y las tecnologías que la hacen posible. Se hace un repaso de los principales programas que permiten construir un OPAC Social. Después de describir también las limitaciones de esta participación, se describen los principales proyectos desarrollados en el Estado español en diferentes tipos de bibliotecas.

Palabras clave:

OPAC Social, Biblioteca 2.0, participación, usuarios, catálogos bibliográficos, herramientas de gestión de bibliotecas.

The Social OPAC and involvement of users in library catalogs

Abstract:

This article provides a review of OPACs and the changes that affect them as a result of the developments of the WWW, with special emphasis on user participation. Starting with a revision of what is an OPAC, it then discusses the current changes and the most significant professional literature highlight on the subject. Included in the discussion are possibility of user involvement, the different types of participation and the technologies that make it possible. An overview is offered of the main software available for creating a Social OPAC. After describing the limitations of user involvement, the main projects developed in Spain —by different kinds of libraries—are outlined.

Keywords:

Social OPAC, Library 2.0, participation, users, bibliographic catalogs, library management software.

1. Introducció

En els últims anys, les pàgines web han tingut importants canvis. L'experiència dels usuaris vers els continguts digitals és avui força diferent a la de fa només cinc anys. Els usuaris tenen unes habilitats i unes expectatives quan s'enfronten a un sistema de recuperació i accés a la informació també molt diferents. A més de la tecnologia per fer pàgines web, també han tingut importants canvis els continguts de les biblioteques i els seus serveis.

D'entre tots aquest canvis que han envoltat la Web en els darrers anys, destaca especialment la participació de l'usuari, un dels elements clau d'allò que es sol dir Web 2.0. L'aparició d'aquesta nova versió de la Web és una tendència clau als Sistemes Integrats de Gestió Bibliotecària (SIGB), tal i com ho indiquen els Informes Horizon des de l'any 2007¹.

Aquest article pretén fer un repàs de les principals tendències actuals que estan modificant els OPAC, fent una especial incidència en com la participació de l'usuari els està modificant: formes de participació, tecnologies, exemples, etc.

2. Canvis als OPAC

Les sigles OPAC corresponen a "On-line Access Public Catalog"; i tal volta sigui recomanable recordar-ho per a ser conscients de com ha evolucionat tot això en els darrers anys. Hem vist com ha canviat l'accés en línia als continguts, com ha canviat el públic de les biblioteques i també han canviat els serveis que les biblioteques ofereixen als seus usuaris. La

qüestió a plantejar-se és en quina mesura els catàlegs han reflectit aquets canvis.

La quantitat i formats de la informació que la biblioteca posa l'abast dels usuaris i el seu ecosistema d'informació han viscut importants canvis. La contractació de grans paquets de recursos electrònics per part de les universitats de tot el món i la disponibilitat gratuïta d'informació de qualitat han modificat la forma de cercar i accedir a la informació. La cerca a nivell d'article és una demanda cada volta més forta. A les biblioteques públiques aquesta tendència no és tan forta, però no són alienes als canvis.

Els usuaris actuals tenen una major experiència en l'ús d'Internet i en eines web. Com a conseqüència, desenvolupen habilitats i expectatives quan s'adrecen a la Web per recuperar informació, expectatives que els catàlegs tradicionals no sempre poden cobrir. L'informe sobre la "Generació Google" elaborat pel JISC² demostra que uns processos en la cerca de la informació queden constants, però que els usuaris més joves tenen una actitud més activa respecte a la informació.

Per últim, les biblioteques avui ofereixen eines que fa un anys simplement no existien: els metacercadors, els servidors d'OpenURL, els repositoris institucionals, la generalització dels serveis de préstec consorciats, etc. Han canviat el paper dels catàlegs dintre i fora de la biblioteca. Caldrà plantejar-ne el seu futur, en el sentit més ampli, i com encaixa amb la resta d'eines de descobriment de recursos disponibles.

1. New Media Consortium; Educase, *The Horizon Reports: 2007 Edition* [en línia] (2007). <http://www.nmc.org/pdf/2007_Horizon_Report.pdf> [Consulta: 26/02/2009]

2. University College of London, *Information Behaviour of the researcher of the future* [en línia] (Londres: JISC, 2008). <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/programmes/reppres/gg_final_keynote_11012008.pdf> [Consulta: 26/02/2009]

Molts autors ja s'han plantejat aquestes qüestions. Tal volta, els més rellevants siguin Marshall Breeding³, que fa un bon repàs a les principals qüestions i canvis que estan presents als nous OPAC i les eines disponibles més importants. Karen G. Schneider va publicar al bloc ALA TechSource una sèrie d'articles titulats "Why the OPAC Sucks"⁴, on comenta totes les mancances que troba als OPAC. Altres autors⁵ han reconegut la importància d'aquestes aportacions al disseny dels seus nous OPAC.

Tradicionalment, l'OPAC és un mòdul del SIGB i està vinculat a altres processos interns de la biblioteca. Mentre que el SIGB continua tenint un paper fonamental en el control de la col·lecció (en adquisició, catalogació i préstec), un catàleg basat en aquest contingut ofereix una cerca limitada a tot allò que la biblioteca ha adquirit o pot oferir, redireccionant l'usuari cap a altres recursos per tal de fer altres tipus de cerca. Alguns catàlegs han començat a incloure entre els seus registres articles de revistes, tot i perdent una part de la normalització (per exemple dels autors), oferint així una cerca més global⁶.

3. Tendències actuals als OPAC

En els últims anys nombroses biblioteques i proveïdors de software han desenvolupat OPAC amb interfícies imaginatives, actualitzades i impactants, on s'ha millorat clarament l'experiència de l'usuari incorporant els plantejaments de la usabilitat i l'arquitectura de la informació. Les tendències més importants als OPAC actualment són:

a) La separació de l'OPAC del SIGB. L'experiència de cerca de l'usuari no es pot veure limitada a la col·lecció gestionada pel SIGB de la biblioteca, principalment llibres en paper i altres documents en suport físic. A més, els mòduls OPAC d'aquests sistemes solen oferir funcionalitats molt limitades per al moment actual. Per aquest motiu, s'han desenvolupat eines que constitueixen una capa que va per sobre de l'OPAC tradicional. És a dir: la informació es genera al SIGB i un altre programa la captura, genera nous índex per a la recuperació, permet una interfície més amigable. Alhora, algun d'aquests programaris permet fer una cerca simultània en altres recursos,

com per exemple el repositori institucional. El principal avantatge de fer les cerques en una eina separada és la millora de l'experiència de cerca, però presenta dos inconvenients: la necessitat d'actualitzar els índex periòdicament (normalment cada nit) i que de vegades no podem accedir a la informació d'exemplar i circulació, per tant a voltes cal anar a l'OPAC original per tal de comprovar la disponibilitat dels exemplars i realitzar algunes tasques de circulació. Els productes més destacats que hi ha actualment al mercat són AquaBrowser, Encore i Primo.

- b) La utilització del software lliure. Algunes biblioteques han desenvolupat per iniciativa pròpia o han adoptat solucions en software lliure. Aquest programari en codi obert pot tractar-se, bé de sistemes integrats de gestió bibliotecària (com ara el Koha), bé interfícies específiques per a OPAC (com ara VuFind o Fack-Back), o bé l'adopció de gestors de contingut de propòsit general (per exemple Drupal) per tal de millorar els continguts dels OPAC.
- c) La participació de l'usuari en el contingut de l'OPAC. És precisament aquesta tendència la més desenvolupada al llarg de l'article.

4. Els usuaris i les col·leccions bibliogràfiques

Des de sempre, les col·leccions bibliogràfiques s'han vist influïdes pels usuaris. Estranya seria la biblioteca que no oferís als usuaris la possibilitat de suggerir la compra d'algun llibre. Quan un llibre té una excessiva llista d'espera és habitual l'adquisició de més exemplars per satisfer les necessitats dels usuaris. A l'hora de fer l'esporgada dels materials, seria una temeritat fer-ho sense consultar les dades de circulació.

Quan els bibliotecaris prenen aquestes decisions ho fan conscients que l'usuari té raó. Independentment de la qualitat dels materials, els llibres que tenen més circulació són aquells que, per un motiu o altre, interessen a la comunitat. La proposta des de l'OPAC Social és aprofundir en la participació i que aquesta informació no quedi darrere del taulell i estigui a l'abast dels usuaris que l'han generat.

3. Marshall Breeding, "Next-Generation Library Catalogs"; *Library Technology Reports*, ALA, vol. 43, núm. 4 (2007), p. 5-42.

4. Aquests articles van ser publicats al 2006 i es poden trobar a les següents adreces [consulta: 26/02/2009]:

<<http://www.techsource.ala.org/blog/2006/03/how-opacs-suck-part-1-relevance-rank-or-the-lack-of-it.html>>

<<http://www.techsource.ala.org/blog/2006/04/how-opacs-suck-part-2-the-checklist-of-shame.html>>

<<http://www.techsource.ala.org/blog/2006/05/how-opacs-suck-part-3-the-big-picture.html>>

5. Elizabeth Sadler, "Project Blacklight: A Next Generation Library Catalog at a First Generation University"; *Library Hi Tech*, Emerald, vol. 27, núm. 1, (2009), p. 57-67.

6. Lluís Anglada, "Articles (de revistes) als catàlegs (de llibres)"; *Bdig (biblioteques digitals i cooperació)* [en línia] (2008). <<http://bdig.blogspot.com/2008/04/articles-de-revis-tes-als-catlegs-de.html>> [Consulta: 26/02/2009]

5. L'OPAC Social

5.1. La Web 2.0 i els OPAC

Des de la Web 2.0 s'està treballant sobre el paper que pot jugar l'usuari en la creació dels continguts. Dins el concepte de Web 2.0 descrit per O'Reilly⁷ hi ha elements tecnològics (reutilització d'informació, interfícies més interactives, etc.) i altres que es podrien denominar actitudinals, doncs fan referència a formes de fer i no tant a tecnologies a aplicar. Entre aquestes actituds està la reutilització de la informació, la possibilitat de compartir dades, la confiança en l'usuari i l'aprofitament de la intel·ligència col·lectiva entre d'altres. Aquestes actituds s'han de veure reflectides als OPAC.

5.2. Concepte d'OPAC Social

L'OPAC social és aquell que, a més de tota la informació de tipus tècnic requerida, permet la participació de l'usuari. Aquesta participació pot ser molt variada, però ha de dur a un d'aquests objectius:

- D'una banda, el filtratge social; és a dir, la xarxa social definida per cada usuari constitueix la seva font de recomanació. Els seus contactes tenen valor per a les seues decisions de lectura o informació. L'objectiu és incloure en l'OPAC aquests processos que ja es donen en altres llocs de la xarxa i fora d'ella.
- El segon objectiu és l'aprofitament de la intel·ligència col·lectiva, definida com «l'ús efectiu de la informació introduïda per altres en la millora de la pròpia aplicació»⁸; és a dir, reutilitzar la informació introduïda pels usuaris.

El concepte d'intel·ligència col·lectiva va ser popularitzat pel llibre *The Wisdom of Crowds*⁹ (La Saviesa de les multituds), on el seu autor afirma que perquè es produïssa una informació de valor s'han de donar certes circumstàncies: diversitat d'opinió, independència de les opinions, descentralització del coneixement i agregació del coneixement, mecanisme pel qual les opinions individuals es transforma en una decisió col·lectiva. Recentment, Pisani¹⁰ ha formulat el concepte "alquímia de les multituds", reconeixent que no sempre pot derivar en un resultat de qualitat.

5.3. Estudis previs

El concepte d'OPAC Social ha estat estudiat per diversos autors. En el nostre àmbit més proper, David Manierga¹¹ fa especial referència a permetre una participació de l'usuari al catàleg i aprofitar-ne els coneixements aportats per l'estudi de la usabilitat. Macías i Pérez¹² incideixen en el fet de compatibilitzar els sistemes d'etiquetatge socials i els llenguatges controlats, a més del canvi d'actitud que necessiten els professionals de les biblioteques per poder fer front a la nova situació. Altres treballs¹³ se centren en la relació de l'OPAC Social i els usuaris a les biblioteques universitàries.

En l'àmbit europeu, Marchitelli i Piazzini¹⁴ han estudiat la seva aplicació i possibilitats a Itàlia. Defensen la seua aplicació i utilitat en un món on, segons les dades d'un estudi de l'OCLC¹⁵, els usuaris es recomanen recursos entre ells. També denuncien la manca de plantejaments teòrics, una qüestió comuna a tota la Web 2.0, segons els autors.

7. Tim O'Reilly, *What Is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software* [en línia], (2005).

<<http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html>> [Consulta: 26/02/2009]

8. Satman Alag, *Collective Intelligence in Action* (Greenwich: Manning, 2009).

9. James Surowieck, *The Wisdom of Crowds* (New York: Doubleday, 2004).

10. Francis Pisani; Dominique Plotet, *La alquímia de las multitudes* (Barcelona, Paidós, 2008).

11. David Maniega, "Opac 2.0: el futuro dentro de una realidad tangible", *Anuario ThinkEPI*, (2008), p. 41-45.

12. Julio Macías; Pablo Pérez, "No es oro todo lo que reluce: una aproximación al nuevo concepto de catálogo social", *Mi Biblioteca*, Fundación Alonso Quijano, núm. 13 (primavera 2008), p. 88-98.

13. Dídac Margaix, "El OPAC Social, el catálogo en la Biblioteca 2.0. Aplicación y posibilidades en las bibliotecas universitarias", *10as. Jornadas Españolas de Documentación* (Madrid: Fesabid, 2007), p. 199-205.

14. Andrea Marchitelli; Tessa Piazzini, "OPAC, SOPAC E Social networking: cataloghi di biblioteca 2.0?", *Biblioteche Oggi*, vol. 26, n. 2, (2008), p. 82-92.

15. OCLC, *Perception of libraries and information resources* [en línia]. Dublin, Online Computer Library Center, 2005. <http://www.oclc.org/reports/pdfs/Percept_all.pdf> [Consulta: 26/02/2009]

Flimm¹⁶ relata al seu treball la creació d'un catàleg col·lectiu amb el software lliure OpenBiblio i promou la participació de l'usuari i la reutilització de la informació. Chalton i els seus col·laboradors¹⁷ van estudiar la valoració d'algunes funcionalitats 2.0 als OPAC per a una població d'investigadors biomèdics i varen concloure que la possibilitat d'annotar comentaris i posar etiquetes eren les més valorades. En canvi, la possibilitat de puntuar els registres, també coneguda com a *rating*, és considerada poc rellevant.

En l'àmbit nord-americà són imprescindibles els treballs de Bisson amb Scriblio¹⁸; el de John Blyberg, referent al SOPAC¹⁹, i el de Tim Spalding²⁰, creador de LibraryThing. Tots tres han desenvolupat eines on l'usuari pot participar en la construcció del servei i intercanviant coneixement i opinions. El treball teòric més destacat és de Michael Casey²¹, que afirma que quants més usuaris facin servir eines com Google i llocs webs de comerç electrònic, més usuaris percebran l'OPAC com un lloc «antiquat»; per exemple, un usuari habitual de Google troba a faltar al catàleg un comprovant d'ortografia. Al seu treball, Casey recull una sèrie de funcionalitats desitjables en un OPAC 2.0.

6. Com pot participar l'usuari?

Les formes de participació de l'usuari en un OPAC Social són semblants a les que ofereix qualsevol altre lloc 2.0. Les principals formes de participació són:

6.1. La informació derivada de l'ús del sistema

Si entrem a la web de molts diaris digitals, podem veure com

en un quadre s'indiquen les notícies més vistes pels usuaris o més enviades per correu. Si fem una cerca a YouTube, podem veure com sembla que el nombre de reproduccions d'un vídeo és un criteri d'ordenació dels resultats i al visualitzar-ne qualsevol d'ells podem conèixer el nombre de reproduccions que ha tingut (entre altres dades). Aquesta forma d'organitzar la informació ens acostava al concepte de «popularitat», i veiem com és un criteri per l'ordenació dels resultats. En tots dos casos, la informació es mostra agregada. No es pot saber qui ha accedit a eixa informació, però sí el nombre total d'usuaris que hi han accedit.

Aquesta popularitat aplicada als catàlegs bibliogràfics podria estar representada per dades com el nombre d'exemplars o, molt especialment, el nombre de préstecs del document. En aquest sentit, la biblioteca de la Universitat d'Huddersfield²² permet, des del seu catàleg, accedir a les estadístiques de circulació del document, tot i que, de moment, aquestes dades no es tenen en compte a l'hora de l'ordenació dels resultats d'una cerca.

6.2. La valoració dels documents

Molts llocs web permeten als usuaris atribuir una puntuació als diferents objectes digitals, habitualment amb uns estels, i els usuaris indiquen una valoració de l'1 al 5. Aquestes valoracions són del tot subjectives, però poden donar una idea de l'opinió dels usuaris respecte a eixe objecte digital. Alguns serveis forcen un comentari junt a la valoració, però altres no, fent la puntuació molt més senzilla.

Per a que la informació aportada per aquest sistema tan mínim de valoració sigui més significativa, moltes voltes es

16. Oliver Flimm, "Die Open-Source-Software OpenBib an der USB Köln - Überblick und Entwicklungen in Richtung OPAC 2.0.", *Bibliothek: Forschung und Praxis*, vol. 31, núm. 2, (2007), p. 185-192.

17. Patrice X. Chalon; Emmanuel de Pretoro; Laurence Kohn, "OPAC 2.0: Opportunities, development and analysis", *11th European Conference of Medical and Health Libraries* [en línia], (2008). <<http://eprints.rclis.org/14372>> [Consulta: 26/02/2009]

18. El treball més recent és: Casey Bisson, "Scriblio 2.7 Released", *MaisonBisson.com* [en línia]. (25 de febrer de 2009). <<http://maisonbisson.com/blog/post/13484/scriblio-27-released>> [Consulta: 26/02/2009]

19. Diferents aportacions de l'autor es poden trobar al seu bloc <<http://www.blyberg.net>> i la web del projecte <<http://thesocialopac.net>> [Consulta: 26/02/2009]

20. Es pot consultar una entrevista a: Melissa Rethlefsen, "Chief Thingamabarian: LJ talks to mastermind of the LibraryThing web site, bookhound Tim Spalding", *Library Journal*, Reed Business International, vol. 132, núm. 1, (2007), p. 40-42.

21. Michael Casey, "Looking Toward Catalog 2.0", *Library 2.0 and Beyond* (Westport: Libraries Unlimited, 2007)

22. <<http://webcat.hud.ac.uk>>

presenta tant la puntuació mitjana de les valoracions com el nombre d'usuaris que les ha fetes. Sistemes de gestió bibliotecària com Millennium ja han incorporat aquesta funcionalitat, com es pot veure al catàleg de la biblioteca de la Universitat de Cadis²³.

6.3. Les etiquetes

En la Web 2.0, s'entén per etiquetes la utilització per part dels usuaris d'un llenguatge no controlat format per paraules clau, les quals són utilitzades per descriure i organitzar la informació. La utilització d'aquestes etiquetes permet construir folcsonomies, classificacions fetes a partir d'aquestes etiquetes, sense estructures jeràrquiques entre elles, però amb relacions semàntiques derivades de l'activitat dels usuaris.

L'aplicació de les etiquetes ha estat estudiada des de l'àmbit bibliotecari per part de Mathes²⁴, qui realitza un estudi sobre les etiquetes utilitzades pels usuaris a dos

llocs web: Delicious.com i Flickr. Destaca les limitacions i avantatges. Les limitacions són les pròpies del llenguatge no controlat: ambigüitat, sinònims, diferències tipogràfiques, etc. Entre els seus avantatges l'autor destaca la capacitat de les folcsonomies per entrellaçar documents relacionats i que reflecteixen el vocabulari real dels usuaris, la qual cosa redueix el seu esforç cognitiu per accedir a la descripció del contingut.

El fet de permetre als usuaris la utilització d'etiquetes no impedeix el manteniment d'un vocabulari controlat en forma de descriptors o encapçalaments de matèria, els quals asseguren una descripció professional. La relació en la recuperació de la informació entre ambdues formes de descripció del contingut han estat estudiades per Tom Steele²⁵, que fa una anàlisi estadística al catàleg de la seua biblioteca. Com a exemple de la utilització d'etiquetes, es pot citar el catàleg de l'Ann Arbor Distric Library²⁶.

23. <http://biblioteca.uca.es/catalogo.asp>

24. Adam Mathes, *Folksonomies - Cooperative Classification and Communication Through Shared Metadata* [en línia], (2004) <<http://www.adammathes.com/academic/computer-mediated-communication/folksonomies.html>> [Consulta: 26/02/2009]

25. Tom Steele, "The New Cooperative Cataloging," *Library Hi Tech*, Emerald, vol. 27, núm. 1, (2009), p. 68-77.

26. <http://biblioteca.uca.es/catalogo.asp>

6.4. Comentaris i ressenyes

Corresponen al nivell de participació més avançada, requereix un esforç major per part de l'usuari i són els que aporten més valor. Tots dos són aportacions de tipus textual on els usuaris comenten o donen la seua opinió sobre el text o fan un resum del seu contingut. És convenient deixar que l'usuari gestioni aquests comentaris i que pugui decidir si el comentari és públic o privat. Els comentaris, amb certes normes públiques i concretes, poden ser moderats abans o després de la seua publicació. Són molts els catàlegs amb aquesta possibilitat per als usuaris. El catàleg més important que permet la realització de comentaris és WorldCat²⁷.

6.5. Recomanacions

Un element que es troba a faltar als catàlegs, des de que fou implementat per Amazon als anys 90, és un sistema de recomanacions de llibre basat en el registre històric de préstecs del document o d'un altre sistema. Tot i que ja comença a veure algun sistema semblant als catàlegs bibliogràfics, el sistema de LibraryThing és considerat el més avançat, per basar-se no en l'experiència de compra, sinó més bé en l'experiència de lectura de l'usuari. Cal recordar que per parlar d'un sistema de recomanació social, aquest ha de basar-se en l'activitat de l'usuari i no exclusivament en les metadades del document: el sistema ens recomana un altre llibre que ha llegit un usuari, no necessàriament un altre del mateix autor.

6.6. Funcionalitats socials

Quan es parla de funcionalitats socials es fa referència a la possibilitat d'establir vincles entre els usuaris permetent-los establir una llista d'amics o contactes i gestionar la seua privacitat en eixe context. Molts SIGB generen un perfil d'usuari, però ben pocs permet establir relacions entre ells. Establint aquestes relacions, els usuaris podrien enviar-se missatges, recomanar-se documents mútuament, accedir als llibres favorits dels seus amics, etc.

Alguns catàlegs ja han establert aquestes funcionalitats, bé sigui dintre pel propi OPAC o integrant-lo en altres xarxes

socials. El cas més destacable és el de WorldCat, el catàleg col·lectiu de l'OCLC. A banda de les múltiples funcionalitats 2.0 desenvolupades al seu catàleg, han creat una aplicació la qual integra el catàleg al Facebook i permet, a més de buscar, veure les llistes de llibres construïdes per la resta de contactes de la xarxa social²⁸.

Dintre de Facebook es poden trobar altres aplicacions (no vinculades a cap catàleg bibliogràfic) per tal de recomanar llibres i altres documents. Una de les aplicacions d'aquest estil més popular és WeRead, amb més de 500.000 usuaris actius mensuals²⁹. Un alumne de la universitat em va comentar que quan volia llegir un llibre visitava el perfil al Facebook d'una amiga seua i triava un dels llibres que ella recomana, perquè "sap si l'hi agrada". Aquest tipus de relacions i recomanacions són les que hem d'aconseguir als nostres catàlegs.

6.7. Altres formes participació

Les formes en les qual l'usuari pot participar són diverses i cada volta n'anirem veient de noves. Per exemple, l'usuari pot marcar un llibre com a favorit i decidir si vol (o no) fer pública aquesta llista, o fer-la pública sols a aquells usuaris marcats com a amics. Una altra forma de participació important la trobem a l'Hennepin County Library, on es permet als usuaris construir llistes de llibres a partir del catàleg³⁰. Per què no permetre als usuaris fer una llista amb els llibres més destacats d'autoajuda?; ¿o de les guies turístiques més interessants de Barcelona?; ¿o dels seus llibres favorits de Mies van der Rohe? La resta d'usuaris decidirà si això els interessa o no.

Totes les formes de participació han d'anar adreçades cap a un doble objectiu. D'una banda, la personalització del servei. L'usuari ha de poder filtrar pels seus propis criteris, i això implica bones pàgines de perfil amb la informació més rellevant per a cadascun dels usuaris, l'activitat dels seus contactes, etc. L'altre objectiu és reutilitzar de forma agregada la informació generada pels usuaris per tal que els altres usuaris puguin prendre decisions en base a aquesta informació: préstecs, favorits, recomanacions, llistes, etiquetes, etc.

27. <http://www.worldcat.org/>

28. <http://www.facebook.com/apps/application.php?id=7644880307> [Consulta: 26/02/2009]

29. <http://www.facebook.com/apps/application.php?id=2406120893> [Consulta: 26/02/2009]

30. <http://www.hclib.org/pub/bookspace/Contributed.cfm> [Consulta: 26/02/2009]

7. Eines per construir OPAC Socials, i alguns exemples

Una volta decidida la participació de l'usuari, és precís fer servir algun software que permeti dur-la a terme. En aquest moments existeixen alguns productes ja desenvolupats i projectes que poden ser d'utilitat a l'hora d'implantar aquestes funcionalitats. A continuació es presenten alguns dels exemples més desenvolupats o que han tingut un impacte major a la literatura professional; en cap cas es tracta d'una llista exhaustiva.

7.1. Millores en els OPAC propis dels SIGB

Alguns sistemes comercials de gestió bibliotecària ja han reaccionat i ofereixen als seus clients possibilitats de participació dels usuaris, bé amb el paquet bàsic, bé amb alguna eina complementària. Com a exemples, es poden citar Millennium, que permet la inserció de comentaris i puntuacions, com ja s'ha mencionat abans amb l'exemple de la Universitat de Cadis³¹, i Horizon, amb l'exemple de la Universitat d'Huddersfield³², on a més es poden consultar les dades de circulació de l'exemplar, veure els llibres que han estat prestats per usuaris, etc.

7.2. Millores a l'OPAC amb software extern

La complexitat per modificar algun dels OPAC oferts per defecte amb els sistemes de gestió va dur a alguns responsables cap al desenvolupament de nous programaris, els quals no substitueixen l'OPAC, però sí que s'intercomuniquen amb ell. D'aquesta forma, una aplicació guarda i gestiona les metadades i l'altra la informació de tipus social.

L'Hennepin County Library ja esmenada anteriorment va

ser de les primeres en oferir alguna d'aquestes millores. En una web força interessant, presenten tot una àrea anomenada Bookspace, la qual té com a objectiu la promoció de la lectura i els fons bibliogràfics. El catàleg es constitueix com un eix vertebrador i es relaciona amb entrades de blocs, comentaris dels usuaris, llistes de recomanacions elaborades pels usuaris, etc.

Però els treballs més destacats són els de John Blyberg amb el SOPAC, on utilitza el programari lliure Drupal per tal d'enriquir el catàleg de Millennium. Les funcionalitats implantades són les de fer comentaris, assignar etiquetes i fer puntuacions sobre el documents. La instal·lació de Drupal i Millennium s'interrelacionen per tal de mostrar tota la informació. Blyberg ha desenvolupat dues versions. El SOPAC1 es pot veure en funcionament a Ann Arbor District Library³³ i el SOPAC2 ha estat implementat a la Darien Library³⁴.

7.3. Eines comercials de descobriment de recursos

Aquest terme fa referència a un conjunt de productes de software que permeten construir una nova interfície de cerca externa al SIGB, però vinculada amb ell. Es sol dir que "es configuren en una capa superior". El procediment més habitual és que, mitjançant l'exportació dels registres bibliogràfics, l'eina per al descobriment de recursos pot construir nous índex i nous algorismes de rellevància.

La seua aportació principal no és la participació de l'usuari, que hi pot participar, sinó que han suposat una revolució en el concepte de cerca i en el disseny d'interfícies molt més amigables, enriquides i actual. Les dues eines més importants d'aquest grup són Encore, de l'empresa Innovative, i Primo, de l'empresa Ex Libris. Tots dos són productes interessants i, en principi, compatibles amb qualsevol SIGB. Hi

31. <http://biblioteca.uca.es/catalogo.asp>

32. <http://webcat.hud.ac.uk>

33. <http://www.aadl.org/catalog>

34. <http://www.darienlibrary.org/catalog>

ha alguns exemples d'ambdues aplicacions; per citar-ne un exemple de cada: la Biblioteca Pública de Scottsdale (Arizona), amb Encore³⁵, i la Biblioteca de la Universitat d'East Anglia (Regne Unit), amb Primo³⁶.

7.4. Programari lliure de descobriment de recursos

De la mateixa forma que els programes comercials, el programari lliure per al descobriment de recursos permet construir una interfície de cerca nova, separada del sistema de gestió de la biblioteca. En aquest grup destaquen tres eines que tenen algunes instal·lacions en marxa prou interessants: VuFind³⁷, OpenBib³⁸ i Scriblio³⁹.

VuFind permet construir una interfície web per cercar al catàleg, desenvolupada per la Universitat de Vilanova (EUA). Actualment, funciona amb Voyager, però està prevista l'ampliació a més programaris. Permet marcar documents com a favorits, assignar etiquetes i fer comentaris. A més, VuFind pot mostrar al registre la informació que altres usuaris han generat a Amazon. Un dels centres que ha implementat aquest programari és la Western Michigan University⁴⁰.

OpenBib és un programari lliure desenvolupat a Alemanya. Permet unes funcionalitats socials molt simples, però destaca la seua integració en altres eines (per exemple la Viquipèdia, gestor bibliogràfic, etc.) i la generalització de l'RSS. La instal·lació més interessant és la del Catàleg Col·lectiu de les universitats de Colònia⁴¹.

Scriblio és la segona versió del WP OPAC desenvolupat per Casey Bisson. Utilitzant el programari lliure, WordPress han construït un OPAC. La peculiaritat és que WordPress el fa servir principalment per publicar blocs. La utilització d'aquest programari dona al catàleg una imatge molt més dinàmica, familiar, per als nous usuaris, més participativa, amb una imatge visual molt impactant i amb moltes possibilitats de reutilitzar els continguts. L'única via de participació per a l'usuari són els comentaris, publicats de la mateixa forma que a un bloc. La instal·lació més coneguda és de la Lamson Library a la Plymouth State University⁴².

35. <http://encore.scottsdaleaz.gov>

36. <http://broadsearch.uea.ac.uk>

37. <http://www.vufind.org/>

38. <http://www.openbib.org/>

39. <http://about.scriblio.net/>

40. <https://vufind.library.wmich.edu/>

41. <http://kug.ub.uni-koeln.de/>

42. <http://library.plymouth.edu/>

43. <http://cat.librarything.com>

44. <http://www.librarything.com/forlibraries>

45. Jezmyne Westcott; Alexandra Chappell; Candace Lebel, "LibraryThing for Libraries at Claremont," *Library Hi Tech*, Emerald, vol. 27, núm. 1, (2009).

46. Com a exemples: <http://cat.danburylibrary.org> i <http://blais.claremont.edu>

7.5. Eines socials de catalogació

Fora de l'entorn bibliotecari, hi ha uns llocs web que han de ser mencionats. Es tracta de les webs que tenen l'objectiu de permetre als usuaris compartir les seues lectures. Tot i la manca d'acord en el nom més adient per a aquests serveis en aquest treballs, seran referits com "eines socials de catalogació". Aquest serveis permeten als usuaris construir un catàleg de la seua biblioteca personal. Partint de les lectures compartides, es poden generar grups d'interès, afinitats entre llibres, etc. Els usuaris poden afegir ressenyes, etiquetes i tot un seguit d'informació personalitzada. De totes les Web d'aquest tipus, destaca LibraryThing⁴³ (LT). Hi ha molts aspectes de LT per comentar: la visualització de la informació, l'organització dels registres per obra (agrupant totes les edicions en tots els idiomes), la cerca simultània a diversos catàlegs mitjançant el Z39.50..., però el més destacable per l'objectiu d'aquest treball és el nivell de participació de l'usuari: pràcticament és total. Qualsevol usuari de LT pot incloure nous registres, noves cobertes del llibre per tal que sigui exactament com la seva, afegir ressenyes, puntuacions, etiquetes, participar en la normalització d'autors i títols, col·laborar en la traducció i un llarg etcètera. El sistema, partint de les lectures comunes i les valoracions, genera una sèrie de recomanacions i "antirecomanacions" per a cada lectura. L'impacte de LT en les biblioteques actuals és comparable al d'Amazon als anys 90. Algunes biblioteques amb una col·lecció reduïda han optat per fer de LT el seu OPAC.

Tant és l'èxit de LT que l'empresa ofereix LibraryThing for Libraries⁴⁴, un servei mitjançant el qual les biblioteques poden incloure al seu OPAC les etiquetes assignades pels usuaris de LT, les recomanacions generades pel sistema i altres edicions de la mateixa obra⁴⁵. D'aquesta manera, les biblioteques poden obtenir els beneficis de la intel·ligència col·lectiva abans de la participació dels seus usuaris. Són vàries les biblioteques públiques i universitàries⁴⁶ que han contractat aquest servei.

8. Limitacions de la participació dels usuaris

La qüestió més sensible de l'OPAC Social és la protecció de les dades dels usuaris. No sols pels plantejaments legals, també per la pròpia deontologia professional s'ha de tenir especial cura amb aquests aspectes. Participar, personalitzar i compartir han de ser processos independents i els usuaris han de decidir com volen fer-ho i assegurar que aquells que ho facin siguin conscients de la informació que fan pública i per a qui la fan pública.

El fenomen és massa recent com per poder establir punts febles i forts, però hi ha certs aspectes senzills de detectar. En primer lloc, sembla que hi ha certes diferències importants per grups d'edat a l'hora de participar en llocs web, i els nivells de participació no són ni molt menys generalitzats⁴⁷. L'accés a Internet i la familiaritat amb la utilització de la Web tampoc és homogènia en tota la població ni en tot el territori. Açò implicaria, per exemple a una biblioteca pública amb un ampli espectre d'usuaris de diferents edats, nivells culturals, socioeconòmics, formació tecnològica, etc., que existeixi una asimetria entre les opinions globals dels usuaris i les opinions d'aquells que participen al catàleg. Per aquest motiu, la informació obtinguda també s'haurà de contextualitzar i no entendre-la com un resultat definitiu i global dels nostres usuaris.

47. http://www.businessweek.com/magazine/content/07_24/b4038405.htm

48. http://diana.uca.es/search*spl

49. <http://athenea.upo.es/>

50. <http://www.cervantesvirtual.com/>

51. <http://www.opacmeiga.rbgalicia.org/>

Tampoc tenim suficient informació com per saber en quin grau afecta aquesta informació generada per altres usuaris a la decisió de llegir un llibre, ni si afecta igual a tots els grups d'edat.

Els catàlegs sols obtindran un bon nivell de participació si són una eina útil per a l'usuari i la informació introduïda té un benefici directe per a ell.

9. Projectes més destacables a Espanya

En l'àmbit de l'Estat espanyol, les iniciatives de participació de l'usuari als catàlegs són encara tímides. Tot i que ja existeixen alguns exemples, la majoria de biblioteques, o no es plantegen un canvi a l'OPAC en aquest sentit, o bé estan analitzant les diferents opcions. Hi ha algunes biblioteques que estan analitzant el programari Encore per tal de millorar el seu catàleg. Altres han marcat com a un objectiu a mitjà termini analitzar les possibilitats de SOPAC i Drupal per construir un catàleg participatiu.

Dintre dels OPAC participatius del territori estatal, podem veure l'OPAC de les universitats de Cadis⁴⁸ i Pablo Olavide de Sevilla⁴⁹, les quals ja han implementat les funcionalitats de Millennium per tal que els usuaris puguin fer valoracions i comentaris. La Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes⁵⁰ fa anys que a cada obra associa un fòrum de discussió, on hi pot participar qualsevol usuari. La Rede de Bibliotecas de Galicia ha desenvolupat l'OPAC Meiga⁵¹, el qual, a més de la

cerca en les diferents biblioteques de la Comunitat, permet als usuaris donar la seua opinió sobre el llibre.

En l'àmbit de les recomanacions de lectures, hi ha certs projectes que permeten a l'usuari recomanar lectures, però, hui per hui, no estan integrats als seus respectius catàlegs. Per posar tres exemples diversos, podem citar "El que anem llegint", de la Biblioteca d'Humanitats de la UAB⁵², "El Rincón del lector", de la Red de Bibliotecas Municipales de Murcia⁵³ i el "Projecte Chilies", de les Biblioteques de la Diputació de Barcelona⁵⁴, adreçat al públic infantil.

En l'àmbit de les biblioteques universitàries, podem trobar el Dipòsit Digital de Documents de la UAB⁵⁵, que permet als usuaris registrats fer comentaris sobre els documents i, d'una forma semblant a la Biblioteca de la Universidad Complutense de Madrid⁵⁶, al cercador de la seua col·lecció digital es poden afegir opinions sobre els documents, fer votacions i, factor molt important, ordenar els resultats per nombre d'accessos al document i per votacions.

Algunes biblioteques públiques també han valorat la possibilitat de fer algunes coses semblants, però al tractar-se normalment de catàlegs a nivell autonòmic, les decisions han de ser molt consensuades i meditades.

10. Conclusions

Els catàlegs bibliogràfics han arribat a un punt de maduresa. Hui existeixen eines que els converteixen en instruments més amigables, més senzills d'utilitzar i amb unes possibilitats de cerca més potents. La Web evoluciona a una velocitat molt superior que els Sistemes Integrats de Gestió Bibliotecària. Possiblement per aquest motiu i per

algunes mancances en aquest tipus de programaris, cada volta són més les biblioteques que opten per separar l'OPAC del SIGB.

Són tants els canvis que estant produint-se als OPAC que el terme "OPAC de nova generació" està implantant-se en la bibliografia professional. Aquesta nova generació d'OPAC ve marcada per l'aplicació de tot el coneixement d'arquitectura de la informació, usabilitat, recuperació de la informació, etc. Algunes webs com LibraryThing demostren com la participació de l'usuari també és possible a la informació bibliogràfica. Algunes biblioteques ja han començat a permetre la participació dels usuaris als seus catàlegs, amb diferents nivells d'èxit.

La participació de l'usuari als OPAC no és una qüestió de pura modernitat, és una qüestió de convenciment sobre el valor de les seves opinions i el seu coneixement, i permetre la participació, com diu Roser Lozano⁵⁷, no ha de ser sols l'aplicació d'una tecnologia, ha de ser el reflex d'un canvi d'actitud. Un OPAC amb informació aportada per l'usuari, la qual complementa la informació tècnica, és un producte de més valor perquè, com afirmen Casey i Savastinuk⁵⁸, "Els comentaris dels usuaris, les etiquetes i les puntuacions incrementen el contingut creat per l'usuari en aquestes webs. Finalment açò crea un producte més informatiu per als següents usuaris", i eixe és un objectiu inherent a l'OPAC.

El temps ens dirà fins a qui punt hem desenvolupat aquesta nova actitud, l'hem sabuda plasmar als OPAC, hem millorat en les eines de recuperació de la informació i de descobriment de recursos, com el mercat ofereix productes d'aquest estil i, el més important, l'interès que desperten els nostres productes al usuaris potencials de la biblioteca.

52. <http://hipatia.uab.cat/butllet/humanitats.asp>

53. <http://www.rmbm.org/rinconlector/>

54. <http://www.diba.cat/chilies/tallers/recomana.asp>

55. <http://ddd.uab.cat>

56. <http://alfama.sim.ucm.es/3DGreco/>

57. Roser Lozano, "Biblioteca 2.0: ¿revolución o nuevo maquillaje para viejas formas de hacer?", *Think EPI* [en línia], (22 de juliol de 2008) [Consulta: 26/02/2009]. <<http://www.thinkepi.net/biblioteca-20-%C2%BFrevolucion-o-nuevo-maquillaje-para-viejas-formas-de-hacer>> [Consulta: 26/02/2009].

58. Michael E. Casey; Laura C. Savastinuk, "Library 2.0: Service for the next-generation library", *Library Journal*, Reed Business Information, vol. 131, núm. 14, (1 de setembre de 2006), p. 40-42.

Bibliografia

ALAG, Satman. *Collective Intelligence in Action*. Greenwich: Manning, 2009.

ANGLADA I DE FERRER, Lluís. "Articles (de revistes) als catàlegs (de llibres)". *Bdig (biblioteques digitals i cooperació)* [en línia] (2008). <<http://bdig.blogspot.com/2008/04/articles-de-revistes-als-catlegs-de.html>> [Consulta: 26/02/2009]

BREEDING, Marshall. "Next-Generation Library Catalogs". *Library Technology Reports*. Vol. 43, núm. 4 (2007), p. 5-42.

BISSON, Casey. "Scriblio 2.7 Released". *MaisonBisson.com* [en línia]. (25 de febrer de 2009). <<http://maisonbisson.com/blog/post/13484/scriblio-27-released>> [Consulta: 26/02/2009]

CASEY, Michael. "Looking Toward Catalog 2.0". *Library 2.0 and Beyond*. Westport: Libraries Unlimited, 2007.

CASEY, Michael E.; SAVASTINUK, Laura C. "Library 2.0: Service for the next-generation library". *Library Journal*. Vol. 131, núm. 14, (1 de setembre de 2006), p. 40-42.

CHALON, Patrice X.; PRETORO, Emmanuel di; KOHN, Laurence. "OPAC 2.0: Opportunities, development and analysis". *11th European Conference of Medical and Health Libraries* [en línia]. (2008). <<http://eprints.rclis.org/14372>> [Consulta: 26/02/2009]

FLIMM, Oliver. "Die Open-Source-Software OpenBib an der USB Köln - Überblick und Entwicklungen in Richtung OPAC 2.0.". *Bibliothek: Forschung und Praxis*. 31, núm. 2, (2007), p. 185-192.

LOZANO, Roser. "Biblioteca 2.0: ¿revolución o nuevo maquillaje para viejas formas de hacer?". *Think EPI* [en línia]. (22 de juliol de 2008). <<http://www.thinkepi.net/biblioteca-20-%C2%BFrevolucion-o-nuevo-maquillaje-para-viejas-formas-de-hacer>> [Consulta: 26/02/2009]

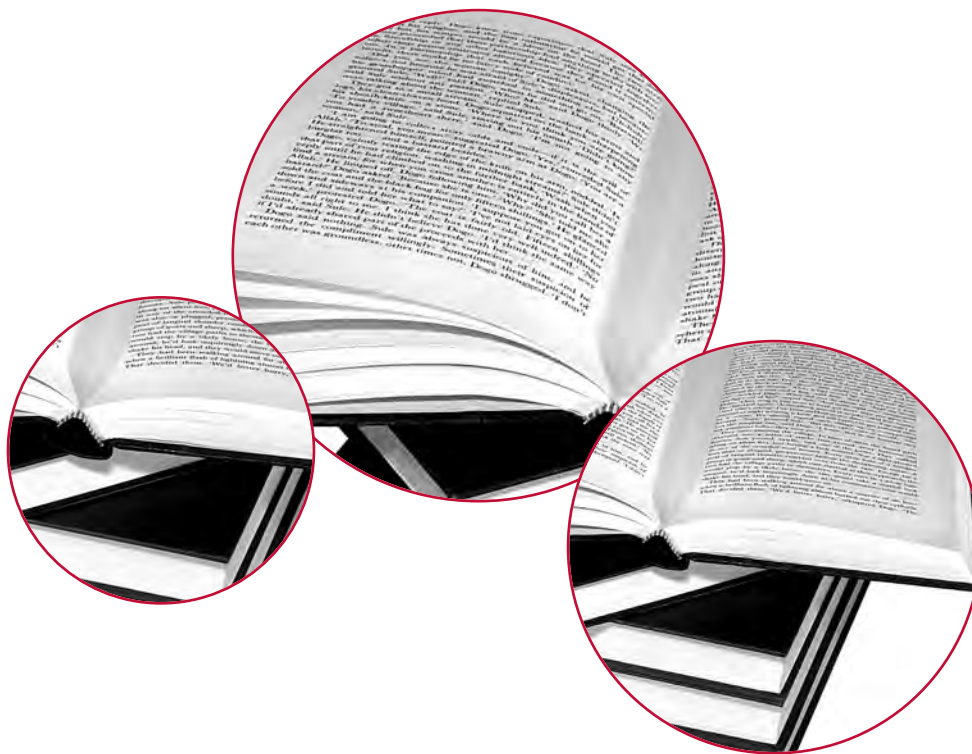
MACÍAS, Julio; PÉREZ, Pablo. "No es oro todo lo que reluce: una aproximación al nuevo concepto de catálogo social". *Mi Biblioteca*. Núm. 13 (primavera 2008), p. 88-98.

MANIEGA, David. "Opac 2.0: el futuro dentro de una realidad tangible". *Anuario ThinkEPI*. (2008), p. 41-45.

MARCHITELLI, Andrea; PIAZZINI, Tessa. "OPAC, SOPAC E Social networking: cataloghi di biblioteca 2.0?". *Biblioteche Oggi*. Vol. 26, núm. 2, (2008), p. 82-92.

MARGAIX-ARNAL, Dídac. "El OPAC Social, el catálogo en la Biblioteca 2.0. Aplicación y posibilidades en las bibliotecas universitarias". 10as. Jornadas Españolas de Documentación. Madrid: Fesabid, 2007, p. 199-205.

MATHES, Adam. *Folksonomies - Cooperative Classification and Communication Through Shared Metadata* [en línia]. (2004) <<http://www.adammathes.com/academic/computer-mediated-communication/folksonomies.html>> [Consulta: 26/02/2009]

New Media Consortium; Educase, *The Horizon Reports: 2007 Edition* [en línia]. (2007).

<http://www.nmc.org/pdf/2007_Horizon_Report.pdf> [Consulta: 26/02/2009]

O'REILLY, Tim. *What Is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software* [en línia]. (2005).

<<http://www.oreillynet.com/pub/a/oreilly/tim/news/2005/09/30/what-is-web-20.html>> [Consulta: 26/02/2009]

OCLC, *Perception of libraries and information resources* [en línia]. Dublin: Online Computer Library Center, 2005. <http://www.oclc.org/reports/pdfs/Percept_all.pdf> [Consulta: 26/02/2009]

PISANI, Francis; PIOTET, Dominique. *La alquimia de las multitudes*. Barcelona, Paidós, 2008.

RETHLEFSEN, Melissa. "Chief Thingamabrarian: LJ talks to mastermind of the LibraryThing web site, bookhound. Tim

Spalding". *Library Journal*. Vol. 132, núm. 1, (2007), p. 40-42.

SADLER, Elizabeth. "Project Blacklight: A Next Generation Library Catalog at a First Generation University". *Library Hi Tech*. Vol. 27, núm. 1, (2009), 57-67.

STEELE, Tom. "The New Cooperative Cataloging". *Library Hi Tech*. Vol. 27, núm. 1, (2009), p. 68-77.

SUROWIECK, James. *The Wisdowm of Crowds*. New York: Doubleday, 2004.

University College of London, *Information Behaviour of the researcher of the feature* [en línia]. Londres: JISC, 2008. <http://www.jisc.ac.uk/media/documents/programmes/rep-pres/gg_final_keynote_11012008.pdf> [Consulta: 26/02/2009]

WESTCOTT, Jezmyne; CHAPPELL, Alexandra; LEBEL, Candace. "LibraryThing for Libraries at Claremont". *Library Hi Tech*. V. 27, núm. 1, (2009), p. 78-81.